

Toogaan pukeutuneet saksalaiset: antiikin roomalaiset juristit 1800-luvun historiankirjoituksessa

Kaius Tuori

Antiikin sivistys oli vielä 1800-luvulla olennainen osa eurooppalaista kulttuurikokemusta. Oikeuden alalla antiikin hyödyllisyyttä korosti roomalaisen oikeuden jatkuva käyttö Manner-Euroopassa. Tämä antiikin ajankohtaisuus johti kiintoisaan ilmiöön, jossa historioitsijat projisoivat modernin oikeuden ominaispiirteitä roomalaisen oikeuden historiaan. Näin moderneille piirteille luotiin samalla ikimuis-toinen historia ja sen tuoma oikeutus sekä toisaalta modernisoitiin roomalaisia juristeja.

Antiikin perinnön käytännöllinen soveltaminen hiipui 1800-luvun puolivälissä korvautuen historiallisella tutkimuksella, mutta modernisoiva käsitys roomalaisesta oikeudesta on jäänyt elämään tutkimuksessa. Tietyiltä osin historiankirjoituksen roomalaiset juristit näyttävät edelleen 1800-luvun saksalaisilta toogaan pukeutuneina.

Historialla on taipumus heijastella nykyisyyttä. Paremmin sanottuna historiaa kirjoitetaan siten, että se muodostaa yhteyden aikalaisiin ja heidän tärkeinä pitämiinsä asioihin. Uudempi historiantutkimus on tuonut esille sen, että nykypäivä vaikuttaa voimakkaasti siihen mitä kysymyksiä otetaan esille, minkälaisia painotuksia tutkimuksessa tehdään ja ylipäänsä mitä aiheita tutkitaan. Tätä ilmiötä käsittelee myös Derek Fewsterin tuore (2006) väitöskirja Suomen muinaistutkimuksen historiasta. Fewsterin mukaan kansallisromanttinen historiankirjoitus loi nimenomaan suomalaisen muinaisuuden Suomen kansan alkumyytiksi [1].

Tämän tyyppiset tutkimukset ovat osa laajempaa kansainvälistä suuntausta, jonka eräänlainen lähtöpiste oli kuuluisan englantilaisen historioitsijan Eric Hobsbawmin teoria keksityistä perinteistä. Hobsbawmin mukaan erityisesti nationalismin vaikutuksesta historioitsijat tekivät yhteistä kunniaakasta historiaa kansallisen identiteetin pohjaksi [2]. Historiantutkimuksessa

on nykyään jo laajasti hyväksytty historiankirjoituksen osittain narratiivinen luonne, jota Hayden Whiten tapaiset tutkijat ovat korostaneet [3].

Historiankirjoituksen rooli identiteetin muodostuksessa on läheisesti yhteydessä historiankirjoituksen myyttjä luovaan vaikutukseen. Vaikka sekä myyttien luominen että purkaminen on nykyisin pääasiallisesti viime aikojen historian aluetta (esim. Suomen lähihistorian myyttiset hahmot ja tapahtumat), on myös varhaisella historialla vaikutuksia varsinaisen kohteensa ulkopuolella.

Antiikin historiaa kutsutaan joskus pilkkaavasti eksoottisten taustojen luomiseksi antiikin monumenteille. Sekään ei ole kuitenkaan pelkästään neutraalia mennyttä, vaan valikoidun muistamisen kautta esimerkiksi antiikin roomalainen oikeus on myös olennainen osa oikeustieteen kuvaa itsestään. Mielenkiintoni roomalaisen oikeuden historian myyttisiä ulottuvuuksia kohtaan alkoi aikoinaan kummastelulla siitä, miten eri tavoilla roomalaiset juristit ja heidän ajatuksensa esitettiin nykyisissä oikeushistorian oppikirjoissa. Ihmettelyä lisäsi tämän kuvan vertaaminen antiikin roomalaiseen lähteisiin ja niiden antamaan kuvaan. Oli kuin eri kirjoittajat eri aikoina olisivat kuvanneet aivan eri henkilöitä.

Oikeustieteen suhde antiikin historiaan ja erityisesti antiikin Roomaan värityy vahvasti roomalaisen oikeuden myöhemmän vaikutuksen kautta. Roomalainen oikeus oli 1900-luvun alkuun asti merkittävässä asemassa oikeustieteellisessä koulutuksessa liki koko Manner-Euroopassa. Erityisesti Saksa oli eräänlainen roomalaisen oikeuden ulkomuseo, jossa tuomioistuimet sovelsivat antiikin roomalaisten juristien kirjoituksia ratkaisutoiminnassaan. Myös maissa joissa roomalaista oikeutta ei enää sovellettu, sillä oli voimakas epäsuora vaikutus oikeustieteellisen doktriinin kautta.

Antiikin perinnön ihannoitiin vaikutti 1500-luvulta lähtien sekä oikeustieteen että oikeushistorian kehitykseen. Esimerkiksi sivistyksen jatkuvuuden ajatus suorana linjana antiikista nykypäivään, antiikin kulttuurin yliverlaisuuden korostaminen ja tieteen systemaattisuuden ihanteen johto antiikista muokkasivat sekä modernia oikeutta että sen näkemystä historiasta. Tämä ihannoitiin johti myös tietynlaiseen samaistumiseen, kuvitteelliseen yhteyteen modernien ja antiikin juristien välillä. Lakimiehillä kuten muillakin ryhmillä on ollut taipumus käyttää historiaa apuvälineenä identiteettinsä muodostamiseen. Tätä todistaa se, että juristien kirjoittama oikeushistoria näyttää aina ihannoivan juristeja. Tätä voisi kutsua leikillisesti lakimiesten patrioottiseksi narratiiviksi.

Käyttöantiikki ja luksusantiikki

Antiikin tutkimuksen suurmies ja tuleva kirjallisuuden nobelisti Theodor Mommsen piti vuonna 1852 puheen, jossa hän kuvaili roomalaisen oikeuden merkitystä juristikoulutukselle. Roomalainen oikeus oli hänen mukaansa älyllisesti ylivertaista, sisällöltään monipuolista ja vaikutukseltaan universaalia. Sen merkitys oli riippumaton mistään käytännöllisestä sovelletavuudesta, sillä "Alle wissenschaft ist Luxus wie alle Kunst." (Kaikki tiede on yleisyyttä kuten kaikki taide.) [4]

Antiikin oikeudesta puhuttaessa kaksi antiikin mallia, käytännöllinen ja esteettinen, löytävät vastinparin oikeudellisen käytännöllisen toimintatavan ja historian pohdiskelevan toimintatavan eroista roomalaisessa oikeudessa. 1800-luvun lopulla puhtaan ja klassisen antiikin esteettinen ihanne syrjäytti ajatuksen menneen hyödyntämisestä nykypäivän kehittämiseen ja uudistamiseen. Oikeushistoriassa tämä toteutui roomalaisen oikeuden käytännöllisen soveltamisen päättyessä, joka oikeastaan vasta mahdollisti roomalaisen oikeuden historiallisen tutkimuksen. Mikäli voimassa oleva oikeus johdetaan suoraan menneisyydestä, on siihen hyvin vaikea kohdistaa historiallista tutkimusta horjuttamatta samalla sen legitimitettä.

Antiikin esteettinen ihanne 1800-luvun loppupuolella oli vain yksi monista eskapistisista ilmiöistä. Toiset pakenivat tropiikkiin, toiset orienttiin, toiset muualle historiaan kuten romanttisiin fantasiioihin keskiajasta. Modernin maailman tylsyydelle, tehtaiden, lian, massatuotannon ja kaupunkien kurjuudelle luotiin ihan-

noivia vastakohtia. Roomalaisesta oikeudesta tuli samalla tavalla pakopaikka modernin maailman jännitteistä, alkuperäisen ja uudistumisen lähteen sijaan.

Theodor Mommsen aikalaisineen edustivat uutta oppinutta ja akateemista kiinnostusta antiikin kulttuuriin. Heille antiikin maailmalla oli vain vähän käytännön merkitystä. Antiikkia tutkittiin ulkopuolisen viileällä kiinnostuksella, sitä mitattiin, luetteloihin, opiskeltiin, mutta ei sovellettu. Mommsen oli ensimmäistä sukupolvea, joka saattoi tutkia antiikin roomalaista oikeutta osana roomalaista yhteiskuntaa välittämättä lainkaan roomalaisen oikeuden asemasta nykypäivänä.

Antiikki vapautui nykypäivän kahleista myös muilla aloilla. 1880- ja 1890-luvuilla antiikin moderni taide irtautui klassisistisista teemoista. Impressionistit, kansallisromantikot ja muut pyrkivät vapauttamaan taiteen ja arkkitehtuurin pylväiden, päätykolmioiden ja kipsivalosten tyranniasta.

Mommsen oli, mahdollisesti tarkoituksetta, osaltaan mukana tässä prosessissa. Hän näytti kuinka antiikin Rooma ei ollut klassisistien kannattajien kuvittelema apolloninen ihannemaailma.

Antiikin ihmiset olivat myös ihmisiä, ilman yletöntä ylevyyttä, syvällisyyttä tai taiteellisuutta, kykeneväisiä typeryyteen, huonoon makuun ja kieliopillisiin kömpelyyksiin. Uusi antiikintutkimuksen ihanne oli näyttää historiallisella tarkudela elävä antiikin maailma kiiltokuvien sijaan, tarkan tieteellisesti dokumentoituja faktoja ihanteiden sijaan.

Mommsenin aikaista Lawrence Alma-Tadema voidaan kenties yllättävästi pitää osana samaa kehitystä. Tadema, hollantilaissyntyinen maalari, joka vaihtoi nimensä Alma-Tademaksi päästäkseen alkupäähän taidenäyttelyiden aakkosellisissa luetteloissa, on ehkä kuuluisin viktoriaanisista klassisten aiheiden kuvaajista. Kiittämätön jälkimaailma on pitkään pilkannut hänen töitään mainesanoilla kuten "viktoriaanisia brittejä toogissa" tai "hajustettua saippuaa".

Toden totta, Alma-Tademan työt ovat täynnä naiveja allegorioita ja pehmopornoa, varsinkin varhaisemmassa tuotannossa. Aikakaudelle tyypillisesti työt suorastaan huutavat orientalismin ja eksoottisen toisen erotisointia. Kuitenkin verrattuna aikaisempiin klassisistisiin töihin ne ovat yleisesti historiallisesti kohtalaisen tarkkoja ja oikeaan osuvia. Arkkitehtoniset yksityiskohdat ovat kohdallaan, esineistö ja veistokset ovat lähes kaikki olemassa olevia, monet tuol-

loin varsin tuoreita löytöjä arkeologisista kaivauksista [5]. Aiemmin klassiset aiheet oli kuvattu tavallisesti siten, että antiikin hahmot oli puettu aikalaistaatetukseen. Jacques-Louis Davidiin henkilöitynyt klassisistinen kuvataide taas kuvasi antiikin hyveiden paraatina, jossa rohkeus, uskollisuus ja uhrautuvaisuus saivat hahmonsia. Tadema ja eräät muut aikalaiset pyrkivät näyttämään yhä enemmän oikeita antiikin esineitä kuvitteellisissa ympäristöissä jonkinlaista realismia tavoitellen.

Sekä Mommsen että Alma-Tadema edustavat klassillisen antiikin muutosta työkalusta tai materiaalista objektiksi. Antiikki muuttui tutkinnan kohteeksi, joka itsessään on hyödytön nykymaailmalle muuna kuin koristeena. Tässä samassa prosessissa roomalainen oikeus tuli myös vapautetuksi. 1800-luku on kiistämättä murrosaika sekä antiikin historian että roomalaisen oikeuden tutkimuksessa.

Roomalaiset juristit modernin oikeuden peilinä

Varhaisemmissa kirjoissa Rooman historiasta on usein nähtävissä roomalaisten esimerkkien käyttö puheenvuorona aikalaistapauksissa, eli nykykielellä agenda. Myös oikeushistorian kirjoitus käytti 1500-luvulta alkaen paljon historiallisia esimerkkejä ihannoidusta klassisesta roomalaisesta oikeudesta puolustuksen tärkeänä pitämään asioita. Omille väitteilleen ja mielipiteilleen sai hyvin pontta viittaamalla kunnioitettuihin antiikin auktureihin. Roomalaisen oikeuden historia toimi monissa tapauksissa sijainnäytönä, jolle myöhemmät juristit projisoivat omia ihanteitaan, ennakkokäsityksiään ja kiistakysymyksiään. Vielä monet 1800-luvun saksalaiset oikeudelliset kiistat, kuten esimerkiksi kiista maatyöläisten asemasta, käytiin osittain roomalaisella maaperällä [6].

Aikalaistulkinnat muodostivat olennaisen osan sekä oikeushistorian että modernin mannermaisen oikeuden kaanonin. Tulkintojen historia heijastelee ideologiaa virtauksia ja nämä menneet tulkinnat ovat edelleen läsnä nykyisissä, oppikirjoissa esitetyissä näkemyksissä. Kiintoisinta on tarkastella selvittämättömiä ongelmia, jotka ovat houkuttaneet tutkijapolven toisensa jälkeen esittämään oman tulkintansa.

Roomalaisen oikeuden historia muotoutui 1500-luvulta lähtien oikeuden omien ihanteiden mukaisesti. Näissä on havaittavissa selkeitä periodeja, esimerkiksi 1500-luvun alusta lähti-

en humanistien harjoittama roomalaisten oppineisuuden korostus, kun taas 1600–1700-luvuilla määräävävä oli luonnonoikeudellinen argumentointi. 1700-luvulla oppineen oikeuden korostuksen paluu tekee tietä 1800-luvulta lähtien historiallisen kritiikin nousulle ja oikeustieteen tieteelliselle metodille.

Monissa tapauksissa antiikin roomalaiset antoivat keskustelulle vain alkusysäyksen jonkun lähteissä esiintyvän vaikeaselkoisen sanan tai lauseen muodossa. Konkreettisenä esimerkkinä modernin vaikutuksesta voidaan mainita oikeustieteen alkumyytti. Rooman myöhäistasavallan aikaista juristia Quintus Mucius Scaevola (n. 140-86 eaa.) kutsutaan oikeustieteen oppikirjoissa usein länsimaisen oikeustieteen isäksi. Scaevola oli Marcus Tullius Ciceron opettaja, mistä johtuen tiedämme jonkin verran hänen toiminnastaan. Antiikin lähteissä ainoa maininta mistään tieteelliseksi tulkittavasta on lause jonka mukaan Scaevola järjesti eräässä kirjassaan oikeuden materiaalin luokittain. Tästä yksittäisestä lausahduksesta on syntynyt kokonainen kirjallisuudenhaara, jossa pohditaan millainen tämä uusi tieteellinen lainoppi oli ja miten se erosi ensisistä käytännön juristeriasta.

Olenainen kysymys onkin, oliko jo antiikin Roomassa havaittavissa tieteellinen vallankumous, todellinen Prometheuksen tuli kuten eräät kirjoittajat asian ilmaisivat, vai oliko koko keskustelu vain heijastumaa oikeuden tieteellisyden ajatuksen merkityksestä 1800-luvun juristeille Saksassa?

Vaikka jo varhaisempi tutkimus veti yhteyden juristin ja kreikkalaisen filosofian soveltamisen välille, vasta 1800-luvun alussa Scaevola nostettiin perustajasankariksi uudelle systemaattiselle oikeustieteelle. Joka tapauksessa tutkijoiden mielipiteiden vaihtelu osoittaa kuinka konkreettisisä tilanteissa historiallinen tulkinta on ailahtelevaa ja helposti tutkijoiden aikalaistapauksien ohjailtavissa [7]. Jokainen sukupolvi loi oman Scaevolansa omiin tarpeisiinsa, esimerkiksi 1930-luvulla puolustamaan roomalaisen oikeuden asemaa akateemisissa maailmissa.

Monet roomalaisen oikeushistorian kiistakysymykset voidaan johtaa hyvin perustavanlaatuisiin periaatteellisiin erimielisyyksiin. Modernien ilmiöiden vaikutus nykyisessä tutkimuksessa on jonkinlainen kummallisuus, sillä historian tutkimuksen ihanteiden mukaan antiikin roomalaisia pitäisi tutkia ja arvioida vain omilla ehdoillaan. Siitä huolimatta esimerkiksi kysymys keisarin ja juristien suhteista Augustuksen aikana ajanlaskun alussa nähtiin lähes aina myös kysymykse-

nä siitä, kuinka vapaita juristit ylipäänsä olivat poliittisesta painostuksesta tässä ja nyt. Heijastumia näistä keskusteluista on nähtävissä myös nykyisissä kirjoituksissa Rooman keisariajan juristeista [8].

Mutta miksi 1800-luku ja miksi Saksa? Yksi vastaus voisi olla että 1800-luvulla roomalaisen oikeuden historiallinen tutkimus näki oman aikansa Saksassa ja Rooman keisariajassa hämmentävää samankaltaisuutta oikeuden alalla. Tutkijoiden mukaan molemmissa oikeustiede kehittyi itsenäisenä ja systemaattisena kokonaisuutena. Sitten oikeustieteen ja keisarillisen vallan hedelmällinen liitto johti oikeuden kodifikaatioon. Tämä samankaltaisuuden ajatus oli hyvin vahvasti saksalaisten harraste, mutta on muistettava että Saksa oli tuolloin sekä oikeustieteen että historian johtava maa.

Oikeustieteen ja roomalaisen oikeuden erityisen voimakas asema 1800-luvulla oli myös eräänlainen saksalainen erityispiirre. Koska valtiollisen yhtenäisyyden puute esti lainsäädännön, oikeustiede otti tehtäväkseen luoda oikeudellista yhtenäisyyttä roomalaisen oikeuden pohjalta. Kun sitten Saksan keisarikunnan syntyminen seurauksena 1871 yleissaksalaista oikeutta ryhdyttiin luomaan lakeja säätämällä, loppui roomalaisen oikeuden käytännöllinen soveltaminen vähitellen. Sen seurauksena myös antiikin arvo käytännöllisenä esikuvana väheni ja rinnakkainen esteettinen antiikin ihanne korostui. Sen antamat esikuvat, kuten systemaattisen oikeustieteen ihanne, muodostuivat klassisiksi esimerkeiksi.

Politiikka ja tiede

Perusväitteeni on, että roomalaisen oikeuden historian kirjoituksessa puhtaan poliittisten vaikutteiden sijaan oikeustieteen sisäiset vaikutteet ovat merkittävämpiä. Tieteenhistoriassa on monasti tapana kehittää salaliittoteorioita, joissa tieteen tekijöiden tulkintojen takaa löydetään ulkoisia poliittisia tai ideologisia vaikuttimia. Eräs salaliittoteorioiden huippukohta oli Martin Bernalin kirja *Black Athena*, jossa väitettiin tutkijoiden korostavan kreikkalais-roomalaisen antiikin perinnön arjalaisuutta Lähi-Idän seemiläisten vaikutteiden sijaan.

Bernal ja hänen seuraajansa yksinkertaistavat 1800-luvun tutkijat rasisteiksi [9]. Nykypäivän mittareilla monet 1800-luvun tutkijat todennäköisesti olivatkin rasisteja, mutta olen epäileväinen voidaanko siitä johtaa pitkälle meneviä

tulkintoja heidän vaikuttimistaan. Vaikken kiistä tällaisten ulkoisten ideologisten ja poliittisten tekijöiden vaikutusta, tieteen tekijät toimivat tieteenalansa omien sääntöjen ja traditioiden mukaisesti. Itse tieteellisen diskurssin kehityksessä ei niinkään ole nähtävissä poliittisten debattien vaikutusta vaan oikeuden sisäistä diskurssia.

Poliittisten motiivien ja tieteellisen päättelyn ero on monasti hankala ja löydettävissä vain tarkalla vertailulla. Lähteitä tulkitessaan ja täydentäessään tutkijat kertovat myös itsestään, sillä tutkijat antavat merkityksen ja joskus jopa sisällön lähteille. Useimmiten suoranaisten vääristelyn mahdollisuudet ovat kuitenkin vähäiset lähderiippuvuuden takia, ainakin huomiota herättämättä siihen ei pystynyt edes tunnetuinkaan roomalaisen oikeushistorian tutkija. Tästä huolimatta viimeisimmässä nuorten oikeushistorioitsijoiden konferenssissa Frankfurtissa esitettiin näkemyksiä, joiden mukaan esimerkiksi natsihallintoon osallistuneiden tutkijoiden töitä ei pitäisi lainkaan huomioida opetuksessa tai luettua opiskelijoilla. Kuitenkin nämäkin tutkijat tuottivat tärkeitä tutkimuksia, joilla ei sisällöllisesti ole mitään tekemistä politiikan kanssa.

Historian ja nykypäivän monimuotoinen yhteys

Lähdemateriaalin vähäisyyden takia tieteellinen keskustelu monissa roomalaisen oikeushistorian kiistakysymyksissä on ottanut selitysmallien välisen taistelun muodon, sillä asia-argumentteja on vaikea tehdä ilman lähdepohjaa. Kilpailevat hypoteesit ovatkin enemmänkin auktoriteettiargumentteja, ilmoituksia kirjoittajan näkemyksestä toivottavista asiantiloista. Vanhan vitsin mukaan arkeologi löytäessään kaivausalueelta rakennelman tai vaikkapa kiven jolle hän ei keksi muuta selitystä, luokittelee sen varmuuden vuoksi kulttipaikaksi. Samoin roomalaisen oikeuden tutkijat antoivat selittämättömille lähteille merkityksiä omien odotustensa ja vakauksensa mukaisesti.

Antiikin perinnön muuttuminen käyttöantiikista luksusantiikiksi tapahtui oikeustieteen alalla 1800-luvun loppupuolella. Antiikin sovellettavuus vaipuu taustalle ja se, että roomalaisen oikeuden tutkimusta on puolustettava luksuksena, kertoo välttämättömyyden poistumisesta. Sen tilalle tulee historiallisesti oikeamman kuvan tavoittelu, antiikki ja sen oikeus sai olla antiikkia itsessään. Mutta sovellettavan antiikin tarinat jatkuivat roomalaisessa oikeushistoriassa suosit-

tuina selitysmalleina, ei vähiten sen takia että ne vetosivat modernin oikeuden vaikutuksen alla kasvaneiden oikeushistorioitsijoiden käsityksiin oikeuden luonteesta.

Viimeisin uushumanistisen roomalaisen oikeuden tutkimuksen aalto 1930-luvulta nykypäivään on väittänyt, että modernin oikeuden vaikutukset ovat viimeaikainen tuontitavara roomalaisen oikeuden historiaan. Väitän, että tämä ajatus pelkäästään 1800-luvun saksalaisten syyttämisestä ei ole kestävä. Aikalaisvaikutteet ovat läsnä koko roomalaisen oikeushistorian historiassa aina 1500-luvun humanisteista nykypäivään.

VIITTEET

- [1] Fewster, Derek (2006): *Visions of Past Glory: Nationalism and the Construction of Early Finnish History*. SHS: Helsinki 2006.
- [2] Hobsbawm, Eric ja Ranger, Terence (1983): *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press: Cambridge 1983.
- [3] White, Hayden (1973): *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Johns Hopkins University Press: Baltimore.
- [4] Mommsen, Theodor (1907): "Die Bedeutung des römischen Rechts", teoksessa *Gesammelte Schriften III: Juristische Schriften III*. Berlin, 591-600, lainaus 598.
- [5] Barrow, Rosemary J. (2001): *Lawrence Alma-Tadema*. Phaidon: London
- [6] Whitman, James Q. (1990): *The Legacy of Roman Law in the German Romantic Era*. Princeton University Press: Princeton.
- [7] Lähemmin, ks. Tuori, Kaius (2004): "The Myth of Q. Mucius Scaevola: Founding Father of Legal Science". *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 72, 243-262, Tuori, Kaius (2003): "Oikeustieteen synty ja roomalaiset juristit". *Oikeus* 32/2, 151-162.
- [8] Tuori, Kaius (2004): "Ius respondendi and the freedom of Roman jurisprudence". *Revue Internationale des Droits de l'Antiquité* 51, 295-227; Tuori, Kaius (2005): "Keisari Augustus ja oikeustieteen vapauden historialliset juuret". *Lakimies* 6, 884-897.
- [9] Bernal, Martin (1987): *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization I*. Rutgers University Press: London 1987; Monateri, Pier G. (2000): "Black Gaius: A Quest for the Multicultural Origins of the 'Western Legal Tradition'". *Hastings Law Journal* 51, 479-555.

Kirjoittaja on oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden yliopistonlehtori (mvs.) Helsingin yliopistossa. Kirjoitus perustuu löyhästi 11.3.2006 pidettyyn lectio praecursoriaan.